МӘММӘД ИБРАҺИМ

ҮЧ ОҒУЛ АНАСЫ

МӘММӘД ИБРАҺИМ

894.362-1
И17

ҮЧ ОҒУЛ АНАСЫ

79717

АЗӘРБАЈҸАН
УШАГ ВӘ ҜӘНҸЛӘР
ӘДӘБИЈЈАТЫ НӘШРИЈЈАТЫ
БАКЫ 1961

Мәммәд Ибраһим Азәрбајчанын истеʼдадлы кәнч шаирләриндәндир. 1959-чу илдә Азәрнәшр онун «Севки нәғмәси» китабчасыны чап етмишдир. Охучулара тәгдим олунан «Үч оғул анасы» китабчасындакы шеʼрләр вә поема мүһарибәјә сонсуз нифрәт һисси илә јазылмышдыр.

Шаир, үч оғлу чәбһәдән дөнмәјән, өләндә ел чијниндә кедән Күлсәнәм гарынын ачы талејини јана-јана нечә тәсвир едирсә, јунан вәтәнпәрвәри Манолис Глезоса һәср етдији шеʼрини дә ејни үрәк чырпынтысы илә јазыр.

Мәммәд Ибраһим китабчасына сәмими һиссләр тәрәннүм едән бир сыра лирик шеʼрләр дә дахил етмишдир.

ШЕʼРЛӘР

КҮНАҺСЫЗ МҮГӘССИР

Дил ачыр дүнјанын торпағы, дашы:
Манолис Глезос өлмәмәлидир!
О да өз халгынын дүшүнән башы,
О да өз халгынын јазан әлидир.

Афина, дил ачыр һәр дағ, һәр дәрә:
Сусдурма ел дејән бир үрәји сән.
Афина, бу күнкү полифемләрә
Тапшырма бу күнкү Одиссеји сән!

О деди доғма јурд, деди доғма дил,
О севән торпаға гәм әләнибдир.
Јенидән гәләми көтүрсүн Есхил,
Прометеј јенидән зәнчирләнибдир...

Ојансын Еллада, Олимп дағына
Көзләрдән сел ахсын, үрәкләрдән од.
Јунан тарихинин сон варағына
Бу сон чинаједи јазсын Һередот!

О деди ахтарма танрыны, дини;
Јердән нур истәсин бу јерин көзү.
Дүшүндү: бәлкә дә елин дәрдини
Јазмагдан тутулду Һомерин көзү...

Чырыб бајрағыны гәсбкарларын,
О долду шимшәкли булудлар кими.
Нијә гаршысында күнаһкарларын
О бу күн дајанмыш күнаһкар кими?!

Фәгәт бир јунанчүн чошур мин јунан;
Чәллад, бу һәјатын һөкмүнә бир бах:
Бу јандан бир палыд јыханда туфан,
О јандан минини битирир торпаг.

Чәллад, күлүмсүнмә көзләриндә гыш,
Дүнја лә'нәт дејир бу интигама.
Јох, чәтир тутмагла кәсилмәз јағыш,
Бир улдуз ахмагла бошалмаз сәма!

Зинданла, өлүмлә өлмәз азадлыг;
О әсән күләкдир, о ахан судур.
Јунан торпағынын дашы да артыг
Сабаһын силаһлы Глезосудур!

Бакы, 1959

О ЈАШАМЫР

О, һеч кәсә гәлб ачыб, һеч кәсә бағланмады,
Мәһәббәт аловунда буз үрәји јанмады.
Мәһәббәти пул олду, севкилиси кеф, араг.
Бә'зән бүтүн кечәни јыхылараг, ашараг
Сәккиз јазды тининдә һәр күчәнин, һәр бағын;
Ону торпаға чырпды синәси дә торпағын.
Күнләрлә бағлы галан отағыны гәм алды,
Сукунәтдән отағын диварлары нәм алды.
Евдә гадын кәзмәди, евдә хөрәк бишмәди,
Санки күнәш шүасы күсдү, евә дүшмәди.
Севәнләрин евинә севәнләр кәлди гонаг,
Онунса гапысыны күләкләр дөјдү анчаг.
Гоншусунун евиндән кәләндә көрпә сәси
Ону өз отағында диксиндирди көлкәси.
Чох ичди, аз дүшүндү; чох кәзди, аз ахтарды,
Гышда гышы көрмәди, јаздаса јаз ахтарды.
Һеч кәсә гәлб ачмады, һеч кәсә бағланмады,
Бу күнүнү дујмады, сабаһыны анмады.
Дүшүндү: «Оғул папаг, гыз туфли, шал-дејәчәк.

Арвад исә күлмәхмәр, макинтож ал—дејәчәк.
Јох, зәһәрә гатмарам нә'шәсини гәлбимин,
Нә диндирәр ичкисиз нәғмәсини гәлбимин?..
Нәш'әсинә инди бах: әл титрәјир, баш әсир;
Баш дејил бәдән үстә санки гара даш әсир.
Јаныр араг одундан ешг оду дујмаз үрәк,
Көзләримдә о мәним кичилир бир нөгтә тәк;
Кичилир бир нөгтә тәк, лап боју дағ олса да,
О, бир чансыз чанлыдыр, јашамыр сағ олса да!

МҮҺАРИБӘ ОЛМАСА

Әридиб силаһлары
Биз мартен собасында,
Көрпү јарада биллик
Јерлә Марс арасында, —
Мүһарибә олмаса!

Јер мин иллик барыны
Бирчә күндә јетирәр,
Алим ајы, улдузу
Дартыб јерә кәтирәр, —
Мүһарибә олмаса!

Кенерал көзүндә дә
Бу һисси дујур адам:
«Туллајыб чинләрими
Бир кәнддә сәдр оларам,—
Мүһарибә олмаса!»

Бәшәрин гапысындан
Вахтсыз өлүм кен дүшәр;

Инсанын сачларына
Јүз јашында дән дүшәр,—
Мүһарибә олмаса!

Севәнләр аләминдә
Нә гәм, нә һәсрәт олар.
Бәшәрин күлләси—сөз,
Сөзү—мәһәббәт олар, —
Мүһарибә олмаса!

ДОСТЛУГДАН ЈАЗЫРАМ...

— Билирсән, тәзә бир әсәр јазырам,
Еһ, нәләр дүшүнүб, нәләр јазырам...
Һәр сөзү инчидир, һәр сөзү һагдыр,
Адымы көјләрә галдырачагдыр.
Һәјаты мәним тәк дујанлар кәрәк!
Достлугдан јазырам... нә олур... көрәк...
«Достлугдан...» дедикдә данышмадым мән,
Онун өз аләми кечди көзүмдән:
«Өмрүндә һеч кимә дост олмајан кәс
Һансы бир достлугдан әсәр јазыр бәс?»

КӨЧӘРИ ГУШЛАР

Еләки, јај өтүшүр,
Пајыз кәлир, гыш кәлир;
Ләнкәран горуғуна
Гатар-гатар гуш кәлир,
Гышы баһарла кечән
Бу јерими севирләр.
Нә хошбәхтәм, гушлар да
Хәзәрими севирләр!
Диллән, даныш, Хәзәрим,
Сөјлә бу нә ахындыр?
Бәлкә хәзринин дили
Гуш дилинә јахындыр?
Мешәләрин дилини,
Ләпәләрин дилини
Мәнә вер, мән сорушум,
Дејим: — Даныш aj, гушум,
Даныш һансы өлкәдән,
Һансы елдән кәлмисиз?
Алпдан, Анадолудан,
Јохса Нилдән кәлмисиз?

Сојугдан гачмысыныз,
Ја истидән, а гушлар?!
Кәлин, сизә Вәтәним
Олсун вәтән, а гушлар!
Һансы фәсли севсәниз
Бағышлајарам сизә,
Бағымда, ејванымда
Јува гурарам сизә...
Шаһ дағына учун сиз
Истәсәниз јајда гар.
Гыш гызылкүл десәниз
Ләнкәранда тапылар.
Бурда даг көрәрсиниз
Бәнзәмир һеч бир дага-
Өмрү боју учун сиз
Зирвәсинә чатмаға.
Сизә дүз бағышларам:
Гојнуна көчмәк үчүн,
Бир ганад азлыг едәр
Бирбаша кечмәк үчүн.
Гәлбими ев ејләрәм
Торпағымы севәнә;
Фикрим тәк дүнја кәзиб,
Бура гајыдын јенә.

АРАЗ ЈАДЫМА ДҮШҮБ

Достум Сөһраб Таһирә

Бир көзүмдә севинч вар,
Бир көзүмдә гәм јашы;
Јанар сәһра кимијәм,
Нәғмә баһар јағышым...
Оху, бир арам-арам,
Оху, бир һәзин-һәзин,
Оху, чөлләр ујусун,
Оху, дағлар титрәсин...
Араз јадыма дүшүб,
Һәр тели мин һавалы
О саз јадыма дүшүб!

Саһилиндә күләкләр
Кәзмәјиб мәним гәдәр.
Суларында өрдәкләр
Үзмәјиб мәним гәдәр.
Гајасына баш гојум,
Сачымы далға јусун.

Көрпә кими ујујум
Сәсијлә далғасынын...
Араз јадыма дүшүб,
Һәр тели мин һавалы
О саз јадыма дүшүб!

Һаны балыг тутдуғум?..
Батыб гармағым онда.
Јохса о заман итди
Ушаглыг чағым онда.
Билирәм, о илләрә
Гајытмарам бир дә мән.
Илк ешгимин сиррини
Бир о билир, бир дә мән...
Араз јадыма дүшүб,
Мизраб вур телләринә
О саз јадыма дүшүб!

Оху, чыхым саһилә
Кәһкәшан гучағында
Кәзим Араз синәмдә,
Нахчыван гучағымда.
Узансын Москва чај
Бир голум кими бу дәм:
Мән онунла Хәзәрдә
Араза әл верәрәм.
Араз јадыма дүшүб!
Араз јадыма дүшү!!.

Москва,
нојабр 1960

ИЛК ЕШГИМ, ИЛК ӘСӘРИМ

Әсәрими битирмишәм,
Кәлин кедәк евимә сиз.
Ону һәмдәм кәтирмишәм,
Бәсдир тәнһа дедијиниз!
Онун өзү јохдур артыг...
Јадымдадыр нишанландыг,
Үч күн өтдү дава дүшдү...
О, һеч бизә кәлмәмишди;
Кәлмәјәчәк һеч бир заман!
Талејимә, бәхтимә бах —
О илк дәфә гапымыздан
Һејкәл кими кирди анчаг.
Һејкәл дедим! Инсан кими
Күлүр көзү сәһәр-ахшам
Мән севирәм, мән ешгимин
Һејкәлини јаратмышам!
Торпаг үстә даша дөнән
Бир инсана чан вермишәм.
Ганы донан гәлбинә мән
Өз гәлбимдән ган вермишәм.

Дили јохдур, суал версән
Бахышлары данышачаг.
Көзләриндә: «Дирилсәм мән
Вәтән јенә: өл сөјләсә —
Јенә өлләм, јаша, Вәтән!
Кәлмәләри алышачаг.
Бир ан онсуз дејиб күлсәм,
Тез төкәр гашгабағыны,
Күндә јүз јол исидирәм
Онун сојуг додағыны.
Көзләримдә јаш оларса
Көзү нәмли көрүнәр о.
Бир күн евдә тәк галарса
О күн гәмли көрүнәр о.
Мән ади бир һејкәлтәраш,
Гәләмим—әл, вәрәгим—даш...
Демәјин ки, биканәсән
Сән мәһәббәт дүнјасына.
Мәһәббәтлә илк дәфә мән
Кәлдим сәнәт дүнјасына.
Данышмаға кәлмир дилим,
Гәлбимә од долду мәним;
Накам өлән илк севкилим
Илк әсәрим олду мәним...

М. Ф. [illegible] КИ[illegible]АСЫ

НЕЧӘ УНУДУМ СӘНИ...

Бахырам ев-ешик бошдур елә бил,
Сәнинлә варым да, јохум да кедиб.
Бир үрәјим дејил, бир чаным дејил,
Динчлијим дә кедиб, јухум да кедиб.

Бир анлыг динчәлим, јухлајым дејә
Бирчә әлачым вар — унутмаг сәни!
От кими, су кими билмирәм нијә
Һәр јердә јарадыб бу торпаг сәни.

Сәјјаһ олурамса, көз ишләдикчә
Әввәли, сону јох бир дүз олурсан.
Мән сәни кечәләр унутсам, — кечә,
Күндүзләр унутсам, — күндүз олурсан.

Дағлара чыхырам шимшәкләр сәнсән,
Сачымы дағыдан күләкләр сәнсән.
Бәлкә дә бир симли ики сазыг биз,
Сән гансан, мән үрәк, ајрылмазыг биз.

Гој бир ан үрәјим раһат дөјүнсүн,
Бу гәдәр инсафсыз олмаз ки, адам!
Јох, сәни бир анлыг унутмаг үчүн
Өзүмү бир јоллуг унутмалыјам...

СӘНДӘН АЈРЫ...

Көзәлләр ашиги аз олмамышам,
Һамысы јан кечир инди јанымдан;
Көрүнүр гызларын гәлбиндән тамам —
Мәнә мәһәббәти оғурламысан...

ОХУ, МОЛДАВАН ГЫЗЫ

Нә јахшы гоншу олдуг,
Де күлүм, арам-арам...
Евсиз јашасам белә
Нәғмәсиз јашамарам;
Оху, молдаван гызы!

Гәлбиндән кечәнләри
Нәғмәләрин данышды.
Днестр үрәјимә
Ахыб, Күрә гарышды:
Оху, молдаван гызы!

Сәсин Карпат күләји,
Көзүн Кодры үзүмү.
Бузовна бағларында
Һиссе еләдим өзүмү;
Оху, молдаван гызы!

Дилини билмирәм мән,
Дил нәјимә кәрәкдир...
Ән көзәл нәғмәләрә
Тәрҹүмәчи үрәкдир;
Оху, молдаван гызы!..

ҺӘЗИ БУРДА ДОҒУЛУБ!

Дедим бу нә ахындыр
Кичик бир евә сары.
Ағсачлы бир гадынын
Титрәди додаглары:
— Һәзи бурда доғулуб!

Ону андым, көј дәниз
Елә далғаланды ки...
Кечән булуд карваны
Көјләрдә дајанды ки,
— Һәзи бурда доғулуб!

Онун ады дилимдә
Баға кирдим: күл ачды.
Гоча палыд баш әјди,
Дилсиз чинар дил ачды:
— Һәзи бурда доғулуб!

Көзләрдә севинҹ дујдум,
Дедиләр ки, бу, одур!

Саһил боју шамлар да
Үрəјинин одудур,
— Һəзи бурда доғулуб!

Санки Гафгаз күлəји
Доланды Авропада;
Дүнјанын үрəјиндəн
Кəлди бу сəс, бу сəда:
— Һəзи бурда доғулуб!

ШИМАЛ ГЫШЫ

Һəлə ајрылмамыш Араз чајынын
Илыг јаз нəфəсли нəғмəлəриндəн,
Тəбиəт өнүмдə Чəнуб јајыны
Санки тəрс үзүнə чевирди бирдəн...

Кејди гар донуну күн донлу сəһəр,
Тиканлы ајаз да нəфəси олду.
Бығларыма гонан буз мирварилəр
Шахтанын биринчи төһфəси олду.

Адамлар севинди, елə бил гары
Кејдилəр бир исти јун көјнəк кими,
Көрдүм гар үстүндə күл ушаглары
Чəмəнə дағылан кəпəнəк кими.

Шамлар гыш нəғмəси охуду, бəли,
Гызлар сүрүшмəјə сəслəди мəни.
Үшүдүм дејəндə, бир рус көзəли
Аз галды көзүндə кизлəдə мəни.

Һәр кимә әл вериб, дост дедим, инан
Евинә әбәди гонаг јарандым.
Һәр көзүн мәһәббәт гығылчымындан
Гәлбимдә бир сөнмәз очаг јаранды.

Бурда мәһәббәтлә исинди синәм,
Өпүшдү гышымла баһарым мәним.
Бурда үшүмәрәм, јох, үшүмәрәм
Буздан бичилсә дә палтарым мәним...

Бурдан ишыг кедир сәјјарәләрә,
Москва дүнјаја алов јајыбдыр.
Тәбиәт бурада шахтаны јерә,
Оду үрәкләрә бағышлајыбдыр!

МУҒАНЫН ШИКАЈӘТИ

Бу дүзләри дүз кечин,
Һарајсыз, сәссиз кечин.
Ширванда ов кәзмәјин,
Мили түфәнксиз кечин:
Ҹејран азалыб,
Јаман азалыб!

Күллә сәси кәлдими
Күллә тәк сүзүб кедәр.
Бир ше'р сәтри кими
Чөлләрдән күсүб кедәр...
Ҹејран азалыб,
Јаман азалыб!

Көзүндә көзү галан
Булаг да килејләнир.
Ганыјла хал-хал олан
Торпаг да килејләнир:
Ҹејран азалыб,
Јаман азалыб!

Белә кедәрсә анчаг
Кәлән нәсилләр сабаһ
Чејраны чөлдә дејил,
Музејдә ахтарачаг.
Чејран азалыб,
Јаман азалыб!

ЈЕДДИ БУЛАГ ӘФСАНӘСИ

Бу дедијим әфсанәни
Дүшүндүкчә, јаздыгча мән
Елә бил ки, једди булаг
Сүзүлүрдү үрәјимдән.
Үзәриндә дајандығым,
Су ичдијим једди булаг
Дејирләр ки, једди гызын
Көз јашындан јаранмыш, аһ.
Нәдән белә зүмзүмәли,
Нәдән белә дурудур о.
Бәлкә елә једди гызын
Көзләринин нурудур о?
Бир әфсанә олса да бу,
Фикрим, гәмим чошуб-дашыр.
Ахы ону мин илләрчә
Ел үрәји јашатмышдыр.
Дүшүндүкчә дүшүндүрүр
Мин думанлы суал мәни;
Өз күнүмдән өтән күнә
Чәкир сәјјар хәјал мәни...

Күл-чичәкли олса да јер,
Үрәкләрин фәсли гышдыр.
Шаһмар бәјин зүлмү јенә
Дағлара да дәрд олмушдур.
Һөкм еләјир о гара гурд:
«Мәнимдир јер, мәнимдир јурд:
Бир чобанын једди гызы
Бурда азад кәзир нијә?
Јајлағымда чичәк үзүб
Үрәјими үзүр нијә?
Өлмәмишдир, һәлә Шаһмар,
Шаһмар бәјин һүзуруна
Бу саатча кәлсин онлар!»
О әмр етди гызлара: сиз
Бу күн даға дөнәрсиниз,
Гопарылан һәр бир чичәк
Өз јериндә битсин кәрәк.
Мәним шәртим будур: әкәр
Бирчә күнә битмәсәләр
Чичәкләрим, о заман сиз
Һүзурума кәләрсиниз...
Һөкмүм көзәл, гәлбим инчә...
Сәадәтдир једди кечә
Једди көзәл олса бәјин:
Бундан көзәл гәрар дејин!
Бәј арзуја јетсин кәрәк,
О сөзүндән дөнмәјәчәк.
Фәрманымдан дөнән анчаг
Сачларындан асылачаг!

Дили олса тәбиәтин,
Дуја билсә һәмин дәрди, —
Једди чичәк солмамагчүн
Милјон чичәк битирәрди.
Сәһәр бәлкә ачылмазды,
Күнәш јерә сачылмазды;
Бүрүјәрди думан јери —
Билсәјдиләр једди пәри
Гәлби гара бир иблисә
Бир кечәлик «јар» олачаг.
Једди чичәк, једди көнүл,
Једди севки хар олачаг.
Једди кәнчин талејиндә
Сөнәчәкдир једди улдуз.
Ешги накам галачагдыр
Једди ојнаг, бакирә гыз.
Гызлар билди ағыр һөкмү,
Гызлар дујду ачы дәрди.
Инсан гәлби дағ олсајды
Бу дәрд илә әријәрди.
Аз галырды һөкмә артыг,
Сабаһ фәрман битмәлијди,
Сабаһ онлар Шаһмар бәјин
Һүзуруна кетмәлијди.
Гызлар дуруб кечәјары
Дырмандылар дağа сары.
Бир зирвәдә дурду онлар,
Бурда јалныз ики јол вар;
Габаг өлүм: тикә-тикә!

Кери дөнсән олар ләкә.
Көзләрини јумуб бир ан
Инди онлар бу гајадан
Өзләрини салачагдыр,
Једди гызын көз јашындан
Једди булаг галачагдыр.

Әтраф думан, һәјат ачы,
Дағ үстүндә једди бачы
Һеј дүшүнүр, һеј ағлајыр.
Јер ағлајыр, көј ағлајыр.
Јарыб гара булудлары
Ај да көјдән кечәјары
Нур сәпдикчә пәрдә-пәрдә,
Дејир бу ган галмаз јердә.
Јердә галмыр бу наһаг ган,
Сабаһ галхыр ел јухудан...
Бу нә түғјан, бу нә сәсдир:
«Јашамасын даһа бәсдир —
Бу намуссуз, гәлби гара,
Чәкин ону, чәкин дара». —
Дејә чошур ел нидасы.
Јаман олур бирләшәндә —
Ел гәлбинин сәс-сәдасы.
Елә бил ки, мән дә вардым
Ахыб кедән ел ичиндә;
Бу гајнајан сел ичиндә.
Бир саһилсиз селә дөндүм.
Бир ганадлы јелә дөндүм,
Ајаглајыб мин гаја-даш

Булаг үстә кәлдим бирбаш:
«Галхын, — дедим, — једди бачы,
Шаһмар бәјин тахты-тачы
Әбәдилик тар-мар олду,
Даһа өмүр баһар олду»...
Бу вахт күлүш сәсләриндән
Хәјалымдан ајрылдым мән...
Көрдүм одур чәмән үстә
Севкилиләр дәстә-дәстә
Мәчлис гуруб меһрибан, шад;
Дејән азад, күлән азад...
Әфсанәви бир көзәл тәк
Бир севкилим дајаныб тәк:
Булаг үстә галмышам мән,
Әфсанәјә далмышам мән.
Севкилимлә дуруб мән дә
Сејрә чыхдым көј чәмәндә...
Үрәјимдә дил ачдыгча
Онун ешги, онун сәси,
Хәјалымдан ајрылмырды
Једди булаг әфсанәси...

ПОЕМА

ҮЧ ОҒУЛ АНАСЫ

I

Кәнддән ајрылдығым нечә ил олар,
Гој јенә дағ јели дарағым олсун.
Јовшанлы дүзәнләр, чичәкли јоллар
Тәбиәт бәхш едән варағым олсун.

Чохдандыр думанлы, гарлы дағларын
Үстүндән атланыб кечмәмишәм мән.
Јашыл көзәдәки буз булагларын
Әјилиб көзүндән ичмәмишәм мән.

Гој чөлләр гојнунда ачым сәһәри
Гәлбимдә галмасын нә һәсрәт, нә гәм;
Көрүм ушаглығым итән јерләри
Онсуз да өзүнү көрмәјәчәјәм.

Кечим дар кечиди, өтүм кен дүзү,
Суларын сәсинә гулаг асым мән,
Торпағын ешгијлә гопан һәр сөзү
Торпаға јазым мән, даша јазым мән.

Һаны кишнәјән ат, мәләјән гузу,
Һаны сары бүлбүл? — јохса көчүбдүр...
Ешги ојун билмә, ај гоншу гызы,
Топ-топ ојнадығын вә'дә кечибдир.

Атмышам сапанды, бошдур әлләрим,
Учмасын гарангуш, һүркмәсин әлик...
Кәлмишәм, тәр-тәзә бәнөвшә дәрәм,
Сәни тапдамарам, ај бәнөвшәлик!

Бир ан бу ешгимлә каш ушаг олум,
Јадыма нә ширин бир заман дүшүр...
Буланыр хәјалым, елә ки, јолум
Кәлиб гәбристанын јанындан дүшүр.

Көрүнмүр көзүмә нә күл, нә күлшән:
Башымдан күләкләр пүләјиб кечир.
Бахырам бу јана һәр јолу дүшән
Бир тәзә мәзара баш әјиб кечир.

Үстүндә нә һејкәл, нә мәгбәрә вар,
Отларла бәзәјиб тәбиәт анчаг.
Көрәсән киминдир о садә мәзар?
Онун һејкәлини ким јарадачаг?!

О ади бир инсан, ипәк бир гары,
Сорушдум, өјрәндим ким олдуғуну.
Чағырын, чағырын илдырымлары,
Кур сәслә ојатмаг мүмкүнсә ону...

Мән она бир заман ана демишәм,
Көрмүшәм күләрүз, шән чағыны да.
Нәнәм Зөһрә илә биркә јемишәм
Онун нәмисинин гајмағыны да.

Она өз борчуму вермәкди дәрдим,
Јаз үрәк ганынла, шаир, јаз ону.
Көзүмдән Аразы, Күрү төкәрдим,
Нејним ки, көз јашы ајылтмаз ону.

Гәлбим сөз ичиндә говрулду јенә,
Елә бил синәси јанар дағам мән.
Бу күнкү дава-ган һәрисләринә
Бир нифрәт дастаны јазачағам мән...

II

Јумду көзләрини оғулсуз ана,
Јумду көзләрини Күлсәнәм гары.
Саһибсиз бир евә баш сағлығына
Кәлди дәстә-дәстә кәнд адамлары.

Үстүндә јүз чаван баш әјди азы,
Үрәкләр јенә дә дујду бу дәрди:
Үч аслан биләкли оғул анасы
Өзкәләр чијниндә кора кедирди...

Боранлар, туфанлар гопду синәмдә,
Гәлбими кағыза бошалдым бары.
Кәлиб көзләримдән кечди бу дәмдә
Күлсәнәм гарынын өмүр јоллары...

Дүнјадан дојмушам дејән кәс һаны?
Һәр инсан гәлбиндә мин арзу јаныр.
Бә'зән вахтсыз өлүм кәсир гапыны,
Нә гочалыг ганыр, нә кәнчлик ганыр.

Душүн каинатын мин сиррини сән,
Бир бајгуш үч јүз ил галыр дүнјада,
Өлмәли оланын јеринә бә'зән
Өлмәли олмајан өлүр дүнјада.

Нә бөјүк, нә кичик танымыр мәзар,
Бабалар демишкән өлүм ки, һагдыр.
«Шөһрәти дүнјаја сығышмајанлар,
Бир гарыш мәзара сығышачагдыр».

Бәли, тез итирди, о, өз әрини,
Гәлбинә од дүшдү јахынын, јадын.
Күлсәнәм чирмәјиб биләкләрини
Чөлдә киши олду, евдә дә гадын.

Үч оғул бөјүтдү—гамәти чинар,
Мәһәббәти дәрин, нифрәти дәрин.
Үч оғул бөјүтдү—көклү гајалар
Ашарды күчүндән биләкләринин.

Ана тој ешгијлә чырпынды һәр ан,
Хәјалән сәс верди нәвә сәсинә.
Үзүк, бојунбағы... бирми сајасан,
Јығды, мин-мин јығды дүјүнчәсинә

(Бир ана үрәји нәғмә дејәндә
Лајлы булудлар да јерә енәјди.
Бир ана үрәји һөкм еләјәндә
Гранит гајалар мума дөнәјди.)

Лакин о дејәни демәди рузкар,
Еј ана, истәјин бујдуму сәнин,
Јајылды елбәел, дијарбәдијар
Атәш сәдалары мүһарибәнин...

О да «уғур олсун!» — дејәрәк о күн
Ҹәбһәјә өтүрдү оғулларыны.
Бәлкә дә өмрүндән гопарды өмрүн
Ширин мејвәсини, ширин барыны.

— Кедин, тез гајыдын! — сөјләди ана,
Кедин гапымызы јағы дөјмәсин.
Анчаг унутмајын: «икид олана
Кәрәк архасындан күллә дәјмәсин!»

Ајрылыг гапыны кәсди, нә кәсди,
Кетди, үч көзәлин үч јары кетди.
Вәтән көјләринә гара јел әсди,
Бир ана өмрүнүн баһары кетди.

Биринин тој еви гурулу галды,
Үччә күн иди ки, кәлмишди кәлин.
Ешгин тәр чичәји нә тез саралды,
Севинчи јас олду о шух көзәлин.

Бири ајрылығы дујуб о сәһәр
Сон дәфә бир гызын әлини сыхды.
Јох, онлар билмәди, нә биләјдиләр
Бу илк ајрылығы сон ајрылыгды.

Бири дә бир гыза бахыб утанчаг
«Сыхмасын гәлбини кәдәр, гәм»—деди.
Гызса данышмады... бахышы анчаг
«Јахшы јол» бир дә ки, «севирәм» — деди.

Өтдү о күнләрдән һәфтәләр, ајлар
Чалханды дәрјалар, буланды чајлар.
Шимшәкләр ојнады, көјләр кишнәди,
Торпаг да, сәма да интигам деди.
Волга, Даугава, Днепр, Кубан
Еләбил чыхмышды өз јатағындан.
Јох, јох, чајлар дејил, чошан биз идик!
Чај дејил, чај удан бир дәниз идик!
Әзирдик дүшмәни дәрәдә, дүздә,
Анчаг аз олмурду өләнимиз дә.
(Буну кизләтмәјин мә'насы вармы? —
Өлүмсүз, иткисиз дава олармы?)
Чајлар дашдырса да ганымыз, анчаг
Билирдик кәләчәк бизим олачаг!

Кәләчәк—күнәшли, нурлу бир сәһәр,
Силинән көз јашы, чалынан зәфәр!
Кәләчәк—бир гылынч гәмә, һәсрәтә,
Кәләчәк—кәдәрә, һичрана нөгтә!
Кәләчәк—елләрин тоју, дүјүнү!
Кәләчәк—дүшмәнин мәһв олан күнү!

Бәли, бу ешг илә далыб хәјала,
Күнләри сајарды Күлсәнәм хала.
Онун хәјалына кәлирди артыг
Нә мүһарибә вардыр, нә дә ајрылыг,
Ону тәбрик едир кәнд адамлары,
Сүзүр өз оғлунун тојунда гары...
Фәгәт Авропада һәлә дә гызды,
Һәлә мүһарибә гуртармамышды.
Күнләр ағыр кечди, бәд кечди јаман,
Чәбһә ағыз ачыб силаһ истәди.
Ана мәктуб алды оғланларындан
Јаздылар ки, дүшмән гачмаг үстәди.

Ана мәктуб алды Керч боғазындан —
Һәр сөзү тәсәлли гәлбә, дујғуја.
Јазды бөјүк оғлу: Ана азындан
Биз күндә мин дүшмән төкүрүк суја.
Јазды ортанчылы Москва алтдан,
Һәр јанда вәтәндир вәтән торпағы:
Анчаг ки, ај ана, чыхмајыр јаддан
Салварты әтәји, Араз гырағы,

Күллә јаға-јаға анырам бә'зән
«Дилгәми» үстүндә саз һавасыны.
Аһ, көрәсән бир дә көрәчәјәмми
Шаһбулаг дағынын јаз һавасыны?
Сонбешик оғлу да сон дәфә она
Дунај саһилиндән мәктуб јазырды.
Һәр дилсиз мәктубу алдыгча ана
Бир чанлы үрәјә гулаг асырды.

Дунај, Керч боғазы, Москва алты...
Гәлбинә үч тәзә кәлмә јазды о.
Һардан ешитмишди Дунајы-зады...
Араздан өзкә чај танымазды о.

Мәктублар тәсәлли, мәктублар үмид,
(Дүнјада үмидсиз јашајан кимдир?)
Мәктублар дејирди гүссәни унут,
Өлсәк дә өлмәјән зәфәр бизимдир.

Мәктублар—вүсалын јахын һәмдәми,
Ајрылыг—гарлы гыш, мәктублар—баһар.
Үч чанлы инсанын севинчи, гәми
Үч чансыз кағызда тутмушду гәрар.

Мәктублар данышды инсан адындан,
Ел дара дүшмәсин, биз өтүшәрик.
Ана бу чүмләни анды анбаан:
«Гәм јемә, аначан, тез көрүшәрик».

Мәктублар анаја бала мүждәси,
Мәктублар, үзүнүз бәс нијә дөндү?
Үч өмрүн сорағы, үч гәлбин сәси,
Мәктублар, мәктублар, сиздәдир инди...

Мәктублар далбадал кәләрди габаг,
Инди дә далбадал кәсилди онлар.
Ана үрәјинә һичран јазараг
Ајлара чеврилди хәбәрсиз анлар.

Ајлар да өтүшдү, јохду мәктублар,
Сөндүмү үч улдуз, сусдуму үч саз.
Еһ, бир дә кағызын нә күнаһы вар,
Өмүр гуртармаса кағыз гуртармаз.

Бәлкә дә бир оғлу сон нәфәсиндә
Сөзүнү күләклә она јетирди.
Бәлкә дә мәктубун сон чүмләсиндә
Бириси өмрүнү сона јетирди.

Бәлкә онлар кечән мешәләр буну
Ағачындан гопан јарпаға јазды.
Бәлкә бир јаралы өз арзусуну
Сүрүнә-сүрүнә торпаға јазды.

Јазды, үрәјиндән, дилиндән гопан
Биринчи, сонунчу сөз зәфәр олду.
Јазды көзләрини јумса да бир ан,
Онун мүрәккәби шәфәгләр олду.

Јазды: «Гој ганыма бојансын көјләр,
Галмасын јад әлдә торпағым мәним.
Топларын сәсиндә Берлинә гәдәр
Кедәчәкдир сәсим, сорағым мәним...

Јазды мән өлүрәм, јашасын вәтән,
Шәрәфли өлүмү алгышлајырам!
Јазды өз өмрүмү, өз чанымы мән
Кәлән нәсилләрә бағышлыјырам.

Сусмады гыш олду, јаз олду бу сәс,
Гарышды чајларын ләпәсинә дә.
Јазылды бу нида, јазылды бу сәс
Әлчатмаз көјләрин синәсинә дә

Бүрүдү Карпаты, Боһемјаны чән,
Сәһәр дә ләнкиди, сөкүлмәди дан.
Араз саһилиндә дүнјаја кәлән
Дунај саһилиндә кетди дүнјадан...

Күләк дә динчәлди, гушлар да јатды,
Ана өвладыны анды арамсыз.
Күнәш сәһәр доғду, ахшам да батды;
Бир ана үрәји јанды арамсыз.

Анчаг о өлүмү салмады јада,
«Һаггын» әтәјиндән дөрд әлли тутду.
Јыхылды башына гонум-гоншу да,
Мәктубун јерини тәсәлли тутду.

Дедиләр ки, чаным, мүһарибәдир,
Бә'зән өзүнү дә унудур инсан.
Бир дә ағламағын мә'насы нәдир,
Кимин оғлу дөнүб ағламағынан?

Кәлди оғлу кедән, гардашы кедән
Бу һичран арвады сыхмасын дејә
Кәлди јары кедән, сирдашы кедән
Лә'нәтләр јағдырды мүһарибәјә.

Она үрәк-дирәк верән чох олду,
Бунлар да вермәди оғулларыны.
Тәсәлли тәсәлли јериндә галды,
Заман дәјишмәди өз гәрарыны.

Гочалар бир нифрәт, бир кин сәсиндә
Kaһ сөјүш јағдырды, kaһ да ки гарғыш:
— Әкинин, бичинин бу вә'дәсиндә
Бир гара јел олду бу јурду јанмыш,
— Дүнән бир мүәллим данышды бизә,
Деди: бу гәпталист дедијин ки, вар
Дава еләмәсә, ган еләмәсә
Пулу бујнуз олуб гарныны јыртар.
— Бир чархы-дөврандыр иши дүнјанын,
Белә даваларда о гочалыбдыр.
Бир дә чох аналар ағлар гојанын
Ахыр өз анасы ағлар галыбдыр.
— Валлаһ Николајы јыхан бу торпаг
Һитлери-митлери итлә говачаг...

Сөз-сөhбәт араја кәтирди шадлыг,
Ана үрәјини көрән олмады
Һамы елә билди өзүндән артыг
Анаја тәсәлли верән олмады.

Узун кечәләри јатмады ана,
Хәјалы узагдан-узаға кетди.
Минди гәм атына, кәдәр атына —
Каh арана кетди, каh дағa кетди.
Сорду учан гушдан, әсән күләкдән,
Сорду бәнөвшәдән, сорду чичәкдән:
Кечәләр көзүнә јуху кәлмәди,
Јатмады, јатса да о динчәлмәди.
Деди: бу нечә дәрд, бу нечә ишдир,
Белә бир мүсибәт көрүнмәмишдир:
Мән кимә өмрүмдә јаман демишәм,
Мәнә «чор» дејәнә мән «чан» демишәм,
Гоншуну инәксиз истәмәмишәм,
Касыбы чөрәксиз истәмәмишәм.
Әлини тутмушам дара дүшәнин,
Еј аллаh, әвәзин будурму сәнин?

Хәбәр кәлмәсә дә оғул сәсиндән
Сојумады онун әлләри ишдән.
Севинди чәбhәнин гәләбәсиндән,
Севинди архада hәр јүксәлишдән.

Иш вахты тарлаја биринчи чыхды,
Деди ки, дүшмәнә зәрбәдир бу да.
Хырман да совурду, тахыл да јығды,
Бә'зән унудулду дәрд дә, арзу да...

Лампа ишығына чөрәк биширди,
Деди: «әкин галыр, дағa гар дүшүб»
Исти отағында әсди, үшүдү,
Ешитди шималда сојуглар дүшүб.

Чәhрә архасында бә'зән кечәләр
Јаныглы-јаныглы нәғмә охуду.
Чохлары јатанда сәhәрә гәдәр
О көјнәк тохуду, чораб тохуду.

Көндәрди совгаты совгат далынча,
Өзү дә билмәди hараја кедир.
Бир буну, бир буну билди ки, анчаг
Дава hардадырса ораја кедир.

Каш бирчә көрәјдим буну кејәни,
Кимин кејмәјинин мә'насы јохдур.
Бәлкә бир әскәрин назикдир әјни,
Бәлкә hеч биринин анасы јохдур?

Чох шејләр дүшүндү ана үрәји,
Бәлкә дә бә'зиси буну ар биләр.
Севмирәм hәр јердә мәсәл демәји,
Аналар чәкәни аналар биләр.

Кечди дөвләтиндән, кечди варындан,
Чәбһәјә чох шејләр о јола салды.
Рајонун һәрби комиссарындан
Нечә јол јазылы тәшәккүр алды.

Чораб тохудугча о илмә-илмә
Бир гәлбдә санки үч чыраг јанырды.
Үч оғул дәрдини зарафат билмә,
Дағ дајанмаз дәрдә о дајанырды.

Бә'зән әл чәкмирди пис јуху ондан,
Јухуда сәксәниб бағырырды о.
Тәнһалыг гәлбини сыхдығы заман
Гоншусу Күлкәзи чағырырды о:

— Ағыз, нә јатмысан, а чаны јанмыш,
Довшана дөнмүсән елә пајыз-гыш.
Көзүн јухудадыр, јанын јатагда,
Нә вар? Јатарсан да исти отагда.
Бөјрүндә бағлама, габағында чај.
Јаман да арвадсан, анасан һај-һај...
Азмы дөвләтин вар, азмы варын вар?
Давада елин вар, гоһумларын вар:
Оғлуна көндәрдин бәсиндир демәк?
Анасыз олан да күсмәсин кәрәк.
Бир башлыг тохусан ортан нәзиләр,
Јохса ки, әјилсән чинин әзиләр?
Бир јахшылыг елә, нә гәдәр сағсан,
Кора беш аршын ағ апарачагсан...

Ағыз, бир чөлә чых, гијамәтә бах,
Бу зәһирмар гыш да нә вахт чыхачаг?
Чилләдир, дәрди јох, үрәји јохдур,
Дејирләр урусет јаман сојугдур.
Дүнән Фәрәч оғлу Гәдим данышыр,
Дејир өлкә вар ки, ил боју гышдыр.
Алты ај күндүздүр, алты ај кечә,
Әкәр башын дәри, ајағын кечә
Олмаса бир јоллуг гурујар ганын,
Күлкәзин әлиндән гуртарар чанын —
Дејиб зарафат да еләди бир аз,
Гадын сөһбәти ки, мүхтәсәр олмаз.
Арада каһ килеј, каһ гијбәт олар,
Бири евләндими гијамәт олар...
Каһдан мин шәмәтә гошулар гыза,
Каһ да ки, шөһрәти дүшәр ағыза:
Нә билим, вар белә, чеһиз дә белә,
Оғулсан онларсыз евлән тој елә
Сонра да чох шејләр дүшдү јадына,
Һичран мизраб вурду хатиратына:
— Күлкәз, пис јухулар әл чәкә бирчә...
Һана тохујурам көрдүм бу кечә
Елә тохудугча галхыр јухары,
Нә әввәли вардыр, нә дә ахыры...
Дүшүндүм: ај чаным, нә һанадыр бу,
Торпагда бир учу, көјдә бир учу...
Үрәјим дөјүндү, ганым гаралды:
Бирдән көј кишнәди, һава гаралды,

Илдырым шығыјыб дүшдү дөрд јана,
Јанды тохудуғум јарымчыг һана...
«Ај јандым, ај јандым» — гышгырдым бирдән,
Јахшы ки, ајылдым өз сәсимә мән;
Көрдүм ки, еләјәм ган-тәр ичиндә,
Үрәјим чырпыныр гәһәр ичиндә.
Дүнәндән бәридир бәлкә јүз кәрә
Тәсаддыг вермишәм јетим-јесирә.
Нә дејим, бајысын јувасы јансын,
Һитлерин јурдунда очаг галансын.

Кечди, бу минвалла ил кәлди кечди,
Дағлардан, дашлардан сел кәлди кечди.
Битди јол үстүндә гызыл лалә дә,
Хыналы кәклик дә, кур шәлалә дә
Јајды јамачлара өз нәғмәсини,
Бир ана гәлбинин һичран сәсини
Дујду елә бил ки, чобан түтәји,
О јанды јандыгча ана үрәји...
Јанды ана гәлби, јанды јенә дә,
Нә јахын, нә дә ки, узаг ешитди,
Јанды, үмиди дә, тәсәллини дә
Үрәк ешитмәди, гулаг ешитди.

Мән ки, әзәл күндән бир чанлы саздым,
Дујардым һәр гәлбин севинч сәсини:
Мәни ана доғуб, мән нијә јаздым,
Бир ана гәлбинин фачиәсини.

Јох, шаир, сирдашсан бу торпағынан,
Бошалт синәсинә синәндә нә вар.
Бир-ики дујғусуз дујмамағынан
Әлиндән гәләми алмајачаглар.

Атәшлә јоғрулуб синәмдә илһам,
Мајам нә әләмдир, нә көз јашыдыр.
Һәр кәдәрли нидам, һәр гәмли мисрам
Кәдәрә гаршыдыр, гәмә гаршыдыр.

Бир нөгтә гојардым кәдәрә, јаса;
Һәр ганун јазылса тәблә, илһамла.
Бир анын һөкмү дә әлимдә олса
Нуру сел едәрдим, зүлмәти дамла.
Узун кечәләри јатмады ана,
Хәјалы узагдан узаға кетди.
Минди гәм атына, кәдәр атына
Каһ арана кетди, каһ дағa кетди.

Дөјдү гапысыны јүз идарәнин
Бахышында суал, көзләриндә гәм.
«Вајонком, бәс балан јохдурму сәнин?
Бала һәсрәтинә дөзә билмирәм».
Комиссар сарсылды онун сәсиндән,
Әјилди көксүнә әјилмәз башы.
О нијә тутулду, та сорушма сән,
Елә бил итмишди доғма гардашы.
Кәзинди, отурду о нечә кәрә,
Гәлбиндән кечәни бахыш, көз деди.

Нечә гәраркаhа, нечә шәhәрә
Телеграм вурараг хәбәр истәди.
Елә бил гуруду гәлбинин ганы,
Арзусу, үмиди дашлара дәјди.
Бәс нечә диндирсин инди ананы,
Хәбәр ағыр кәлди, hеч кәлмәјәјди.
Гара кағыз кәлди оғул јеринә,
Бәд хәбәр арвадын гәддини әјди.
Күлсәнәм әл гатды бирчәкләринә,
Хәбәр ағыр кәлди, hеч кәлмәјәјди.
Кәлин дә дағ чәкди бир күн арвада,
Алыб өз пајыны ајрылды ондан.
Еh, кәлин нејләсин, бу евдә о да
Үч күн вүсал көрдү, он үч ил hичран.
Сәбри түкәнәрмиш дүнјада ешгин:
Деди: «Мәнә дә ев, ушаг кәрәкдир».
Ана дүшүндү ки: «ајрылыр кәлин,
Јохса балаларым дөнмәјәчәкдир?»
Сонра да өзүнү данлады гары:
«Буј, дилим гурусун, нә дејирәм мән.
Оғлум сағ-саламат гајытсын бары,
Мини олачагдыр дәрдиндән өлән».

Әт-әтдән, чан-чандан дејилди ахы,
Кетди, јад гызыјды, јад олду јенә.
Од алыб алышды ана варлығы,
Кәлин әр евиндә шад олду јенә.
Күнләр атлы олду, күнләр тез өтдү,
Нә вахтсыз, вәдәсиз гочалды арвад!

Көзүнүн јағыјла оғул бөјүтдү,
Очаглар башында тәк галды арвад.
Гасырғалар кечди чан отағындан,
Бир өмрүн өмүрлүк тағы сөкүлдү.
Оғул hәсрәтиндән, бала дағындан
Бирчәк дә ағарды, бел дә бүкүлдү.
hәр күн гапысыны ачды кәлин, гыз:
Ону ана билди кәнд чаванлары.
Гапысы инәксиз, еви халысыз,
Бучағы да унсуз галмады гары.
Нә десән көндәрди колхоз евинә,
Лә'л олсун, фәргинә вараны кимдир?
Милјонлар көз үстә сахласа јенә
Өвладсыз бир ана јетим кимидир.
Баhарсыз тәбиәт батмазмы јаса,
Күлсүз бир бүлбүлә нә ешг, нә hәвәс?
Евинин дирәји гызылдан олса,
Өвладсыз бир гара гәпијә дәјмәз.
Еј ана, нејләјим сөзлә, гәләмлә;
Гајытмаз өмрүнүн күлү-күлшәни.
Мин оғул јолуну көзләсән белә,
Вахт-вәдә бирчә ан көзләмәз сәни...

Ахыр ки, дәрд јыхды бир күн арвады,
Чөкдү кәнд әhлинин көзләринә нәм.
Бу итки ағрытды јахыны, јады;
Бир ан сүкут етди елә бил аләм.

Һәр кәлән чан умду чан үстә она,
Әфсус ки, торпағын оласыјды о.
Һамы сөјләди ки, оғлунам, ана,
Елә бил һамынын анасыјды о.

Гәлби дајандыгча о нәр гарынын
Елин нәфәсини дујдуму бары.
Јығылды башына оғулларынын
Ушаглыг достлары, чәбһә достлары...

Гочалар дејир ки, үч күн, үч кечә
Үзүнү гибләјә дөндәрмәди о.
«Јох, јох, үч баламы мән көрмәјинчә
Өлмәрәм» — дејәрәк чан вермәди о.
Каһ килид вурулду ајагларына,
Нәфәси тәнкиди, көзләри ахды.
Каһ да ки, сәс кәлди гулагларына,
Јенә дә сәксәнди, јенә дә галхды...
«Оғлумун сәсидир, бәс өзү һаны,
Будур, будур кәлир, ағ кејиб анчаг.
Хејр, о өлүмдүр, ачды гапыны,
Бу да Күлсәнәмдир, алданмајачаг...
Одур, дишләрини гычајыб јенә,
Јох, күлүр, далымча кәл дејир мәнә.
Гојмајын көзүмә нечә дә бахыр,
Пәнчәрәдән кирир, гапыдан чыхыр.
Бир бахын, нечә дә әлиганлыдыр,
Чәкил, Күлсәнәм дә дәлиганлыдыр.

Гыј вурсам дағлар да дүшәр ләрзәјә,
Бу саатча күлүн соврулар көјә.
Јетмәзми зәһирмар јағды дилиндән?
Бир күн дә јахшылыг кәлсин әлиндән.
Демирәм јашајым беш јүз ил, мин ил;
Мәнә өмүр дејил, мөһләт кәрәкдир.
Итил көзләримдән, еј өлүм, итил,
Күлсәнәм оғулсуз өлмәјәчәкдир...
Сән мәни тәк гары таныма анчаг,
Бир бах, дөврәмдәки дуранлара бах,
Бир кәндә, бир елә е'тибарым вар;
Мәним дағлар јыхан оғулларым вар.
Гара јел әсәндә чөлләримизә,
Өлүм кәтирәндә јағылар бизә,
Онлары көндәрдим өлүмә гаршы.
Онда төкүлмәди мәним көз јашым;
Котүр гылынчыны, мәндән узаг кәз,
Өлүм өлдүрәнин анасы өлмәз.
Итил, Күлсәнәми тәк гары билмә»!
Кәнардан сәс кәлди:
«— Ана, әјилмә!
Әјилмә, аначан, һәлә сағыг биз,
Әјилмә, дадына чатачағыг биз!»

Гары сајаглады үч күн, үч кечә,
Деди сон нәфәсдә бу сөзү бирчә:
«Јохса оғулларым, әли һеч кәсин
Мәним көзләримә торпаг төкмәсин».

Адынла бир улу дағ кәлди јада,
Бир ан да вүгарсыз дајанмадын сән
Чан ана, чан, өлүм ајағында да
Бала өлүмүнә инанмадын сән.
Јох, онлар өлмәди, ганыјла онлар
Јаздылар дүшмәнә өлүм һөкмүнү,
Бизимлә көрүшүр о гәһрәманлар
Һәр ил бәзәнәндә Доггуз мај күнү.
Вахт олур башыма доланыр aләм;
Үч вәтән оғлуну салдыгча јада.
Фәгәт үрәјимдән сәс кәлир бу дәм:
Өлмәздир өләнләр вәтән јолунда.
Онлар дејилдими ашылмаз дағын,
Кечилмәз мешәнин бағрыны јаран,
Шопенин, Шандорун, Һејненин, Бахын
Јурдуна сүнкүдә һәјат апаран.

О күнләр, о күнләр архада галыб,
Сағалмаз олса да вурдуғу јара.
Танкларын, топларын сәсини алыб
Онлар вермәдими тракторлара?!

Көрүрәм онлары, кәләндә баһар,
Чөлләр күл-чичәкдән мин дон кејәндә.
Көрүрәм онлары көрпә ушаглар
Мәктәб јолларында нәғмә дејәндә.

Онлар ел јолунда кечди чанындан,
Мин чаван бөјүјүб камала јетди.
Севиб-севиләнләр көрүшән заман
Дејирәм онлар да вүсала јетди.
Көрүрәм һәр үчү кәзир дүнјаны,
Сәсләри дујулур Рејнин сәсиндә;
Көрүрәм, сүлһсевәр Алманијаны
Көрәндә дүнјанын хәритәсиндә.

Бу күн бир гәһрәман дағлар јаранда
Көрүрәм онларын јүрүшүнү мән.
Чехин, болгарын да додагларында
Дујурам онларын күлүшүнү мән.
Енмәз шөһрәтини, сөнмәз адыны
Вәтән көјләринә нәгш етди онлар.
Јох, онлар өлмәди, өз һәјатыны
Өз доғма халгына бәхш етди онлар.

Һалалдыр чөрәјин, судун, еј ана,
Бир дә мәзарына гој баш әјим мән!
Гој бу күн о лајла бәстәкарына
Ше'римлә, сөзүмлә лајла дејим мән.

Һәрбә лә'нәт дејән ана сәсиндә
О ананын сәси дујулсун бу күн!
Јел әссә, гуш сәксә сәрһәддимизә
Дағлар да, дашлар да ајылсын бу күн
Екватор хәттинә «сүлһ» јазсын елләр,
Нидамыз Марса да јајылсын бу күн!

Шимшəклəр ганадым, селлəр илhамым,
Күлəклəр нəфəсим гој олсун бу күн!
Гəлбимин бу садə ше'ријјəтиндəн
Бир ана hејкəли гојулсун бу күн!

Бакы 1957

КИТАБЫН ИЧИНДƏКИЛƏР

ШЕ'РЛƏР

Күнаhсыз мүгəссир 5
О јашамыр 7
Мүhарибə олмаса 9
Достлугдан јазырам 11
Көчəри гушлар 12
Араз јадыма дүшүб 14
Илк ешгим, илк əсəрим 16
Нечə унудум сəни 18
Сəндəн ајры 20
Оху, молдаван гызы 21
Һəзи бурда доғулуб 23
Шимал гышы 25
Муғанын шикајəти 27
Једди булаг əфсанəси 29

ПОЕМА

Үч оғул анасы 37

Редактору *Илјас Тапдыг*
Рәссамы *Ә. Дадашов*
Бәдии редактору *Ј. Ағајев*
Техн. редактору *В. Авадејева*
Корректору *А. Мәммәдова*

Чапа имзаланмыш 4/IV 1961 чи ил. Форматы $60 \times 92^1/_{32}$—1=2 ч. в. Нәшр. в. 2,6. ФГ 10146. Тиражы 6000. Сифариш 62. Гијмәти 8 гәп.

Ушагкәнчнәшр. Бакы, Фиолетов күчәси, 8.

Азәрбајчан ССР Мәдәнијјәт Назирлијинин 26 Комиссар адына мәтбәәси, Бакы, Әли Бајрамов күчәси, 3.

Ибрагимов Мамед Инфил оглы

МАТЬ ТРЁХ СЫНОВЕЙ

Стихи и поэма

(*На азербайджанском языке*)

Азербайджанское
Издательство Детской и Юношеской Литературы
Баку — 1961

1961-чи ИЛДӘ

Азәрбајҹан Ушаг вә Ҝәнҹләр Әдәбијјаты Нәшријјаты ашағыдакы ше'р китабларыны чапдан бурахачагдыр:

Нәриман Һәсәнзадә — *Сиздән ајрылмадым...*
Ағачавад Әлизадә — *Чинарын сөһбәти*
Һүсејн Надир — *Јаз чичәкләри*
Әлиаға Күрчајлы — *Наркиндән әсән күләк*
Һикмәт Зија — *Мави суларда*
Тофиг Бајрам — *Ана тәбәссүмү*

Ҝәнҹ охучу! Бу китаблары Азәркитабын мағазаларындан алыб оху!

894.362-
И17

8 гәп.

УШАГКӘНЧНӘШР
1961